

До спеціалізованої вченої ради Д 26.501.01
Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»
провул. Несторівський, 4, Київ – 04053

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника Золотар Ольги Олексіївни на дисертацію Тихомирова Олександра Олександровича на тему «Інформаційні права людини: теоретико-правова концептуалізація», поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю – 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Актуальність теми дисертації. Сучасний етап формування та розвитку інформаційного суспільства особливо в умовах активізації цифрових трансформацій, які стосуються майже всіх сфер суспільного життя, зумовлює зростаочу залежність економічних, політичних, правових, соціальних та інших перетворень на основі впровадження інформаційно-комунікативних і цифрових технологій, докорінну зміну наявних та появу нових суспільних проблем, наукове забезпечення розв'язання яких неможливе без інтеграції відповідних наукових досліджень, розвитку міждисциплінарних досліджень феномену інформації та породжуваних ним явищ і процесів, зокрема й у сфері права.

Утім, інформаційне суспільство, як стадія технологічного розвитку людства, зумовлює зміни в соціальних процесах та надає нових форм існуючим в країні правовій системі та політичній організації. При цьому впровадження інформаційних технологій в усі сфери життя людини і суспільства інтенсифікує політико-правові процеси, надає членам суспільства ширші можливості і більш ефективні інструменти участі у здійсненні влади, захисті своїх прав, забезпеченні безпеки людини, держави, суспільства.

У сучасних умовах інформаційна діяльність людини є необхідною формою реалізації її прав та свобод, спрямованих на задоволення різноманітних потреб та інтересів – матеріальних, соціальних і духовних. Ще у 1946 році Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй ухвалила одну зі своїх найперших резолюцій, де зазначено – «Свобода інформації є

фундаментальним правом людини і ...критерієм для всіх свобод, яким присвячено Організацію Об'єднаних Націй».

Кількість і якість доступної інформації, а також масштаби впливу інформаційного простору на людину абсолютно змінилася за минулі півстоліття, зокрема у зв'язку з останньою віхою інформаційної революції – винаходом і повсюдним використанням Інтернету. У зростаючих обсягах і потоках інформації людина змущена не тільки лавірувати в цілях пошуку необхідної інформації, але також і захищати свої інтереси, зберігати і відстоювати свої цінності, а також протистояти негативному впливу і загрозам інформаційного простору.

Такий динамічний розвиток дійсності вимагає перегляду підходів до розуміння безпеки. Наприкінці ХХ століття бачення безпеки відштовхувалось від відсутності небезпеки або нейтралізації загроз, адаптувалося переважно до потреб держави, і було не спроможне відобразити сутність безпеки людини в сучасному глобалізованому і перенасиченому інформацією світі. Сучасна інтерпретація інформаційної безпеки людини як необхідної для існування і розвитку людини властивості, а отже бажаної для демократичного і правового суспільства, базується на розумінні тих процесів, що виникають у зв'язку зі становленням інформаційного суспільства, орієнтована на правове забезпечення життєдіяльності людини, збереження цілісності людини та її здатності до розвитку, реалізацію прав та свобод у інформаційній сфері, що визначають її правовий статус у суспільстві та державі, а також ефективні правові можливості охорони і захисту цих прав.

Оскільки розв'язання проблем інформації й інформаційних впливів на соціум виходять за межі предмета окремої галузі наук, то така їх інтеграція потребує утворення як спільної «наукової платформи», так і їх об'єднання в межах такого напряму наукових досліджень як «соціогуманітарна інформологія». Цей напрям наукових досліджень розглядається як інтегрований, міждисциплінарний, такий що має поєднати групу галузей знань та спеціальностей, предметом дослідження яких є соціально значущі інформаційні процеси та явища, відповідні зв'язки та відносини в суспільстві, і органічною складовою якого є сфера міждисциплінарних інформаційно-правових досліджень.

До зазначеного напряму за своїми підходами і результатами близька дисертація О.О. Тихомирова, яка виконана не тільки на перетині загальної теорії права та науки інформаційного права, але й з урахуванням особливостей філософсько-правового, конституційного, кримінологічного, цивільно-правового, кримінально-правового, міжнародно-правового та інших аспектів осмислення інформаційних прав людини та їх концептуалізації. Здається, що саме таких міждисциплінарний підхід зумовив багато в чому структуру дослідження, оригінальність авторських висновків і положень, їх обґрунтованість і аргументованість, наукову і практичну значущість.

Про актуальність дисертації О.О. Тихомирова свідчить й те, що вона здійснена в межах Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 рр. в частині п. 1-5 підрозділу 1.1. «Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини», п. 6 підрозділу 1.2. «Удосконалення національної правової системи та її адаптації до європейського права», п. 1, 2 підрозділу 1.9. «Правове забезпечення інформаційної сфери», п. 3, 8 підрозділу 1.10. «Правове забезпечення у сфері цифрової трансформації», а також відповідає проблематиці науково-дослідної роботи «Проблеми юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері в умовах формування інформаційного суспільства» (номер державної реєстрації 0112U002074) Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України». Тему дисертації затверджено Вчену радою Національної академії Служби безпеки України 31 січня 2017 р. (протокол № 1) та уточнено 29 березня 2023 р. (протокол № 4).

З цих позицій слід підтримати дисертанта у виборі та обґрунтуванні об'єкту і предмету дисертації, які завдають «параметри» дослідження відповідно як в онтологічному плані – суспільні відносини у сфері прав людини та їх забезпечення, а в гносеологічному – відповідні наукові знання щодо їх становлення, існування та розвитку, в межах яких безпосередньо предметом дисертації обрано теоретико-правову концептуалізацію інформаційних прав людини.

Таке виокремлення об'єкту і предмету дослідження надало можливість сформулювати його гіпотезу, яка синтезувала онтологічні та гносеологічні характеристики предмету дослідження, визначила основні орієнтири ціннісного, світоглядного, ідеологічного, нормативного, інструментального

та інших рівнів осмислення поетапної соціальної інформатизації, розвитку феномену «інформаційні права людини» та його уособлення в формі відносно самостійного комплексу своєрідних компонентів системи прав людини.

На доведення та конкретизацію висунутої гіпотези були спрямовані мета, завдання, методологія дослідження, а їх застосування надало можливість сформулювати адекватні авторські висновки та положення, що мають оригінальну авторську інтерпретацію або розвивають та удосконалюють систему юридичних наукових знань як власне щодо інформаційних прав людини, так і загалом прав людини у соціально-правовому середовищі їх існування, зокрема відображають стан та перспективи їх нормативно-правового закріплення у міжнародному праві та національному законодавстві.

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Метою дисертації О.О. Тихомирова є формування концептуальних основ юридичного розуміння інформаційних прав людини як складової загальної теорії права, яка достатньо послідовно конкретизована у її завданнях, що охоплюють: аналіз стану наукових розробок у сфері інформаційних прав людини; формування методологічної основи концептуалізації інформаційних прав людини; визначення еволюційних особливостей й тенденцій формування інформаційних прав людини; розкриття особливостей сучасної інтерпретації інформаційних прав людини на засадах плюралізму праворозуміння та інші.

Мета і завдання дослідження зумовили архітектоніку дисертації, яка складається із вступу, п'яти розділів, поділених на 20 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У відповідності до встановлених вимог, у вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, встановлено зв'язок з науковими програмами, визначено об'єкт і предмет, мету і завдання дослідження, основні методи й підходи, представлено наукову новизну та розкрито практичне значення отриманих результатів, наведено загальні відомості щодо апробації, впровадження, кількості публікацій, структури та обсягу роботи.

Розділ 1 «Теоретичні та методологічні засади концептуалізації прав людини в інформаційному суспільстві» спрямовано на аналіз стану

юридичних наукових досліджень інформаційної сфери, зокрема інформаційних прав людини, адаптацію методологічних зasad, підходів і методів до особливостей предмета й завдань дисертації, осмислення інформаційних прав людини в історичній ретроспективі та з позицій плюралізму праворозуміння.

У Розділі 2 «Теоретична конструкція інформаційних прав людини» викладено базисні положення концептуалізації інформаційних прав людини, встановлено їх співвідношення з суміжними, зокрема нормативно визначеними поняттями, виявлено особливості нормативно-правового закріплення на міжнародному і вітчизняному рівнях, здійснено класифікації інформаційних прав за різними підставами, розглянуто їх взаємозв'язок з системоутворюючою категорією «інформація», здійснено її юридичну інтерпретацію.

У тексті Розділу 3 «Актуальні аспекти інформаційних прав людини» описано результати авторського дослідження сучасних проявів інформаційних прав людини на поточному етапі соціальної інформатизації та з урахуваннями сучасних реалій України, зокрема: цифрових прав як категорію в системі прав людини та поточний вияв інформаційних прав людини; проблеми юридичного визначення меж таких прав, встановлення й обґрунтування їх обмежень, зокрема в національному українському контексті та в умовах правового режиму воєнного стану; дискусійні питання змін у праві, зумовлених розвитком штучного інтелекту як нової віхи інформатизації; осмислення відповідних інформаційних змін у правовій культурі, такої її складової як інформаційна гігієна; відстежено взаємозумовленість процесів розуміння й забезпечення інформаційної безпеки та інформаційних прав людини.

У Розділі 4 «Правопорушення та юридична відповідальність в концепції інформаційних прав людини» розглянуто взаємозв'язки теоретико-правових знань про інформаційні права людини, інформаційні правопорушення та юридичну відповідальність за них. Так, розглянуто інформаційний делікт як універсальне поняття інформаційного права, сформульовано його авторську дефініцію, окрім того, здійснено аналіз правових детермінант інформаційної деліктності, а також висвітлено теоретичні засади відповідальності у сфері інформаційних прав людини,

зокрема в контексті наявних галузевих засобів юридичної відповідальності за їх порушення.

Розділ 5 «Політичні, правові та організаційні основи визначення перспектив розвитку інформаційних прав людини: міжнародний досвід та вітчизняна реалізація» присвячено аналізу права на розвиток як основи визначення перспектив людства наприкінці ХХ – початку ХХІ століть в контексті процесів і тенденцій відображення в міжнародному праві бачення майбутнього людини та пріоритетів його розвитку в епоху бурхливих технологічних змін, збільшення економічної взаємозалежності, глобалізації та геополітичних трансформацій, зокрема, у розрізі процесів становлення інформаційного суспільства, Цілей сталого розвитку, національних програм розвитку, особливостей їх вітчизняної реалізації та відновлення України від наслідків війни.

У висновках сформульовано найбільш важливі результати дослідження, отримані внаслідок вирішення наукової проблеми розвитку теоретико-правових положень щодо стану і перспектив прав людини в сучасних умовах інформатизації, на основі формування теоретико-правової концепції інформаційних прав людини, її обґрунтування та узгодження з іншими компонентами теорії права.

У додатках наведено: відомості щодо результатів авторського аналізу закріплення інформаційних прав та обов'язків в міжнародних домовленостях з прав людини; тексти актів впровадження результатів дослідження в Національної академії Служби безпеки України, Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України», Департаменту інформаційної політики та інформаційної безпеки Міністерства культури та інформаційної політики України; список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації.

Така структура дисертації сприяла послідовному, логічному та системному викладенню матеріалу, його доступному та повноцінному пізнанню, забезпечення можливості використання на практиці.

Висновки і положення сформульовані в роботі є достовірними, обґрунтованими та базуються на аналізі достатній кількості наукових та нормативно-правових джерел (608 найменувань).

Дисертація виконана на належному теоретичному і методологічному рівні на засадах плюралізму філософського і теоретичного праворозуміння та інтерпретації прав людини, із застосуванням сучасних методологічних підходів і методів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів.

Наразі можна говорити про наявність певної кількості наукових досліджень інформаційних прав людини, здійснюваних зокрема в контексті загальної системи прав людини або інформаційних трансформацій, що зумовлено традиційними та новими науковими напрямами їх осмислення, предметною спрямованістю на права людини в цілому, окремі права людини та їх забезпечення, захист прав людини, право на інформацію, правопорушення і відповідальність в інформаційній сфері. З огляду на це, оригінальність авторських висновків зумовлюється, насамперед, висуненням і реалізацією ідеї концептуалізації інформаційних прав, яка спрямована не тільки на синтез їх різноманітних плюралістичних теоретико-правових інтерпретацій, але й надання їм таких правових характеристик, що дозволяють їх використання в галузевих юридичних наукових дослідженнях, нормативно-правовій, правозастосовній та правореалізаційній практиках.

Серед оригінальних авторських положень, що не мають аналогів в дослідженнях інших вчених, слід відзначити висновки, що стосуються:

- основних стадій генези інформаційних прав людини в контексті соціальної інформатизації;
- своєрідності і множинності інтерпретацій інформаційних прав людини на засадах плюралізму як розуміння права, так й власне прав людини, із врахуванням зв'язків з іншими соціально-правовими явищами, зокрема, процесами становлення системи прав людини та інформаційного суспільства;
- дуальності місця та ролі інформаційних прав людини в системі прав людини з одного боку як одного із видів фундаментальних прав людини, а з іншого – як інструменту, засобу, форми їх відображення та забезпечення;
- функціональної єдності інформаційних прав людини та інформаційних обов'язків людини та інших суб'єктів права, що не обмежується тільки правовідносинами, а має більш широке значення як сфери забезпечення інформаційних прав, яка охоплює правову безпеку,

зокрема протидію інформаційним правовим деліктам, інформаційну юридичну відповідальність у її широкому розумінні;

- каталогізації цифрових прав, що здійснена за різними критеріями;
- теоретичної і практичної недосконалості, навіть шкідливості ідеї «правосуб'єктності» штучного інтелекту в контексті загроз людині та її правам;
- шляхів розвитку інформаційних прав та їх забезпечення у загальних і регіональних міжнародних актах з прав людини, які детермінують формування їх структури як своєрідного комплексу в системі прав людини;
- значення інформаційно-правової культури як сучасної складової правової культури та основи ефективної реалізації інформаційних прав людини.

Окрім того, здійснена автором теоретико-правова концептуалізація інформаційних прав людини дозволила удосконалити та розвинути дотичні предмету дослідження існуючі наукові положення стосовно:

- концепції поколінь прав людини в контексті їх методологічного значення для осмислення та інтерпретації інформаційних прав людини;
- теоретичної інтерпретації «інформації» як правового феномену, що має фундаментальне когнітивне значення для розкриття своєрідності інформаційних прав людини, співвідношення права на інформацію та інформаційних прав, інформаційної сфери загалом;
- розширення кола класифікаційних критеріїв диференціації інформаційних прав людини;
- інституалізації інформаційних прав людини в контексті розвитку інформаційного права та систематизації інформаційного законодавства;
- соціального і технологічного аспектів системи юридичних знань про інформаційну безпеку в контексті теоретико-правової концептуалізації інформаційних прав людини та їх забезпечення.

Заслуговують на повагу й висновки автора, спрямовані на удосконалення наукових уявлень щодо: розвитку концепції цифрових прав людини; обмежень інформаційних прав, зокрема, в умовах воєнного стану в Україні; інформаційної гігієни в контексті інформаційних прав людини; виокремлення комплексного інституту юридичної відповідальності за інформаційні правопорушення; права на розвиток та інформаційних прав людини в системі стратегічного планування розвитку людства на

міжнародному і вітчизняному рівнях; пропозицій відносно перспективних напрямів розвитку інформаційно-правових досліджень.

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість положень і висновків, сформульованих в дисертації, забезпечується різноманітністю опрацьованої джерельної бази, критичним аналізом матеріалів правозастосованої практики, використанням різноманітних методів наукового пізнання, логічним і послідовним викладенням матеріалу, зокрема:

- широкою джерельною базою дослідження, що включає понад 600 наукових джерел з різних галузей наукових знань, які стосуються предмета дослідження (філософії, історії політичних і правових учень, філософії права, теорії права і держави, політології, соціології та інших наук) і використання яких у роботі відповідає вимогам наукової дискусії, а також міжнародних, європейських та вітчизняних правових документів;
- методологічною базою, використанням філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових підходів і методів дослідження правових явищ, що забезпечили досягнення мети дослідження і переконливий розгляд досліджуваного предмета;
- достатньо логічною структурною побудовою роботи.

Достовірність, наукове і практичне значення положень і висновків дисертації.

Достовірність висновків і наукових положень роботи підтверджується їх придатністю для наукового і практичного використання при здійсненні подальших наукових досліджень з проблематики правового забезпечення інформаційних прав людини, а також для вдосконалення юридичної техніки вироблення відповідних нормативно-правових актів, упорядкування законодавства та підвищення його якості.

Положення та висновки, що сформульовано в дослідженні багато в чому визначають його наукове і практичне значення, оскільки, слід констатувати, що дисертація є першою в Україні науковою працею рівня доктора юридичних наук, в якій здійснено теоретико-правову концептуалізацію інформаційних прав людини, визначено стан і перспективи розвитку прав людини в сучасному інформаційному суспільстві, міжнародному праві та вітчизняному законодавстві, а тому

використовуються і в подальшому можуть бути використані у науково-дослідницькій сфері, правотворчій, правозастосовній і правоосвітній діяльності, що підтверджується відповідними актами впровадження результатів дослідження.

Повнота викладу в публікаціях.

Основні наукові результати дисертації у 2015-2023 роках опубліковано у 19 наукових статтях, з них: 3 статті у виданнях, проіндексованих наукометричною базою Scopus (видання 1-го, 3-го і 4-го квартилей), 16 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України.

Окрім того, опубліковано: 20 наукових праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації на наукових і науково-практичних форумах; 13 наукових праць, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Оцінка добросередньості.

Дисертація виконана здобувачем самостійно. Всі сформульовані висновки, положення, пропозиції є результатом особистих досліджень і міркувань здобувача. На наукові праці та інші джерела інформації, використані для аргументації висновків і положень автора, зроблено відповідні посилання. Наукові положення дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук у дисертації не використовувалися.

Здобутки автора у співавторстві. У співавторстві опубліковано чотири статті, участь автора визначається таким чином, у:

– статті «Право на приватність в умовах сучасних комунікацій» (співавторка Коваленко О.О.) внеском здобувача є положення щодо передумов порушення інформаційної приватності, форм її прояву та взаємозв'язків з інформаційно-правовою культурою;

– статті «Legal personality» of artificial intelligence: methodological problems of scientific reasoning by Ukrainian and EU (співавтори: Костенко О.М., Беляков К.І., Арістова І.В.) здобувачеві належить концепція обґрунтування проблеми «правосуб'ектності» штучного інтелекту, основні висловлені гіпотези та аргументація щодо можливих перспектив її розвитку та вирішення;

– статті «Digital rights in the human rights system» (співавтори: Беляков К.І., Радовецька Л.В., Костенко О.В.) здобувачем розроблено

положення щодо співвідношення цифрових та інформаційних прав, структури і змісту каталогу цифрових прав та шляхів їх юридичного визнання;

– статті «Informational human obligations: state and prospects of doctrine interpretation» (співавтори: Тихомиров Д.О., Радовецька Л.В., Ватраль А.В.) здобувачем запропоновано власну ідею інформаційного обов'язку у взаємозв'язку з інформаційними правами людини та здійснено аналіз її юридичного відображення.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо змісту дисертації. Наукова новизна дослідження, фундаментальний характер роботи, звичайно, не можуть не викликати запитань, зауважень і побажань проблемного чи дискусійного характеру, що мають стати предметом для дискусії під час захисту дисертації, зокрема:

1. Схвально ставлячись до авторської інтерпретації правових характеристик інформації та її ролі у визначені своєрідності інформаційних прав людини (с. 115-116, 119-120 та інші), між тим що в дисертації визначені переважно, так би мовити, її соціальні характеристики, тоді як розкриттю суто правових характеристик сприяв би її розгляд не тільки як об'єкту правових відносин, але й як різновиду юридичних фактів, інформаційної форми та змісту правових відносин, норм права як інформації про права людини, нормативно-правових актів та їх статей як особливої загальної інформації, правотворчості як процесу узагальнення інформації, а правозастосування як її конкретизації, тлумачення норм права як роз'яснення інформацій тощо. Основи такого підходу були закладені К.І. Беляковим у 2006 році в монографії «Інформація в праві: теорія і практика».

Тим більше, що можливим було б виділити властивості наукового розуміння інформації, також її властивості, що мають значення для нормативно-правового регулювання, судової практики, так як це зроблено автором відповідно до поняття контент (с.117-118), розгляду інформації як об'єкту цивільних правовідносин (с. 121-125) та правомочностей (с. 126-127).

У цьому контексті потребує уточнення, як розуміє здобувач інформаційні права людини, коли пише, що «це розгалужений в міжнародному і національному праві комплекс зasad сучасної інформаційної взаємодії людини-людина, людина-суспільство, людина-держава» (с. 149), який зміст він надає словосполученню «інформаційна взаємодія», якої

правової форми набуває ця взаємодія у вигляді юридичного зв'язку прав та обов'язків чи в соціальному аспекті як діянь, якими реалізуються ці права та обов'язки?

2. Концептуалізуючи інформаційні права людини, зокрема в частинах меж і обмежень, інформаційних деліктів, здобувач, на мій погляд, необґрунтовано обійшов увагою проблему «зловживання правом на інформацію», або загалом «зловживання інформаційними правами», які лише згадуються в тексті дисертації (наприклад на с. 215).

Більш того, цікавим було б почути позицію автора щодо значення для концепції інформаційних прав людини таких феноменів як «дезінформація», а також «права на якість інформації», оскільки в тексті дисертації він лише запрошує до дискусії з цього приводу, не пропонуючи шляхів вирішення (с. 157).

3. Позитивно оцінюючи здобути автора у розв'язанні проблем цифрових прав та інформаційних юридичних обов'язків, як це зазначалося вище, між тим звертає на себе увагу деяка непослідовність і певною мірою в наслідок цього обмеженість авторської інтерпретації цифрових прав, їх каталогу тощо, оскільки «цифровізація» стосується не тільки інформаційних прав, але й так само їх юридичних обов'язків та інших правових явищ. Усі проблеми впливу цифрових трансформацій на правову реальність безумовно в одній дисертації розглянути неможливо, але відносно цифрових юридичних обов'язків бажано почути позицію здобувача.

4. Декілька зауважень і пропозицій доцільно висловити відносно так би мовити «безпекового» аспекту запропонованої в дисертації концепції інформаційних прав. По-перше, дещо сумнівним здається розташування підрозділу «Інформаційна безпека як засада інформаційних прав людини» наприкінці третього розділу «Актуальні аспекти інформаційних прав людини», оскільки навіть за запропонованим автором тлумаченням інформаційної безпеки у трьох базисних складових (техніко-технологічній, психологічній, правовій) та на трьох рівнях (індивідуальному, загальному, захисному), що визначають як загальні, так і індивідуальні засади, умови, чинники існування та розвитку людини й суспільства в інформаційній сфері, необхідні, зокрема, для просування інформаційних прав людини, що може розглядатися і як гарантування таких прав (с. 285), аналіз інформаційної безпеки міг стати основним підрозділом четвертого розділу дисертації з

відповідною адаптацією їхніх назв. Це, видається, більш гармонійно вписало б четвертий розділ дисертації в авторську концепцію інформаційних прав людини та вивело б на вирішення таких, на наш погляд, важливих питань як правове забезпечення, правовий захист, правова охорона інформаційних прав, гарантії їх реалізації тощо. По-друге, окремий аналіз права на інформаційну безпеку, яке позиціонується автором в системі інформаційних прав (с. 162), доповнив би її авторське розуміння та дозволив би надати нових властивостей продуктивним інтерпретаціям юридичних обов'язків та їх правових наслідків, що пов'язуються не тільки з їх невиконанням або не дотриманням, але й стимулованням і заохоченням їх правомірної реалізації, а юридичну відповідальність дозволив би розглянути як компонент більших за обсягом теоретичних конструкцій – правового забезпечення, правової охорони, правового захисту. По-третє, подібним чином інформаційні делікти розглядалися б як різновид юридичних фактів у зіставленні з подіями, в структурі загроз інформаційній безпеці загалом тощо.

5. Поряд з інформаційними правами людини в дисертації використовується термін інформаційні свободи людини, проте загальне та відмінне між ними, чи доцільність їх розрізnenня автором майже не аналізується. Зрозуміло, що ця проблема дискусійна, має давню історію, не має однозначного вирішення ні в юридичній науці, ні в правовій практиці, але проблема існує і в процесі публічної дискусії бажано почути авторське ставлення щодо її розв'язання.

Проте, зазначені зауваження і пропозиції не применшують здобутки автора у вирішенні проблем концептуалізації інформаційних прав людини, а лише підкреслюють складність обраного ним алгоритму їх розв'язання та його результатів, що провокує і закликає до наукової дискусії.

Загальний висновок.

Аналіз змісту дисертації та реферату, ознайомлення з опублікованими працями дають можливість стверджувати, що дисертація О.О. Тихомирова «Інформаційні права людини: теоретико-правова концептуалізація» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають значення для юридичної науки в площині теоретико-правового осмислення генезису, особливостей багатоаспектної інтерпретації інформаційних прав людини, їх класифікації, місця та

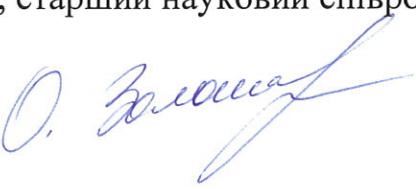
призначення в системі прав людини в сучасних умовах інформаційного і правового розвитку.

Дисертація відповідає спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. У публікаціях здобувача належним чином відображені основні положення дисертації.

Таким чином, дисертаційна робота Тихомирова О.О. на тему «Інформаційні права людини: теоретико-правова концептуалізація» за актуальністю обраної теми, науковою новизною і практичним значенням отриманих результатів відповідає вимогам, які висуваються до докторських дисертацій, зокрема вимогам пп. 7, 8, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою КМУ від 17.11.2021 № 1197, і вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, а Тихомиров О.О. на основі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

В.о. завідувача наукового відділу інформаційного суспільства і права
Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»
доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

Ольга ЗОЛОТАР

«4» червня 2024 року.

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ

Помічник директора (по кадрам)
Державної наукової установи
«Інститут інформації, безпеки і права

О.Белановська